ujforum_55.qxp 8/24/2006 4:10 PM Page 3

Gróf Károlyi Sándor születésének 175. és halálának 100. évfordulójára
– Memento –

SOMAI JÓZSEF

A politikus és közgazda Károlyi Sándor 1831. november 10-én született Pesten, és 1906. április 24-én halt meg. Iskolai tanulmányai közben bekapcsolódott a szabadságharcba, majd emigrált Párizsba. A reform szellemű család gondolkodása hatására is, az emigráció alatt ismerkedett meg a haladó szellemű francia gondolkodók eszméivel. Példaképének Széchenyi Istvánt tekintette. 1854-ben, az általános amnesztia után hazatért. Ezt követően csakhamar vezető szerepet vállalt a magyar gazdatársadalomban, 1881-ben szabadelvű párti képviselővé választották, de 1884 óta Apponyihoz csatlakozott, s követte őt a nemzeti párt megalapításakor, majd a szabadelvűekkel való fúziójában is (1900).

Gróf Károlyi Sándor

A XIX. század második felében feladatot vállal a Tisza-szabályozási munkálatokban. Hosszabb időn át egyik fő szorgalmazója lett a nagy lendülettel kibontakozó szabályozásoknak. Megalapítója volt a Tiszavölgyi Társulatnak, amelynek elnöki tisztségét éveken át betöltötte.

Kiemelkedő közéleti szereplése nem a politikában, hanem a gazdasági életben jelentős, és főleg az ehhez kapcsolódó szövetkezeti mozgalomban mutatkozott meg. A magyar szövetkezeti mozgalom atyjának is nevezik.

Károlyi kezdeményezésére megkezdte működését az 1880-as évek elején szerveződött gazdaköri mozgalom. Ennek a mozgalomnak a fontos állomása a Magyar Gazdaszövetség létrehozása volt. A szövetséget 1896. január 16-án alapították, a gazdaszövetség elnöke Károlyi Sándor lett. A gazdatársadalom megsegítése szellemében fogalmazta meg a szövetség programját, a következőket követelve: 1. a közteherviselés igazságosabb, a termelési-kereseti arányokhoz igazodó elosztását; 2. a mezőgazdasági hitelügy hatékonyabb megszervezését s a hitelszükségletek méltányos kielégítését; 3. a mezőgazdaságból származó jövedelmek és jöve-

ujforum_55.qxp 8/24/2006 4:10 PM Page 4

delmi források fejlesztését, biztosítását; 4. éppen ennek érdekében a mezőgazdasági kereseti lehetőségek kiszélesítését, újak létesítését; 5. a mezőgazdasági napszámosok, cselédek és alkalmazottak helyzetének törvényes rendezését; 6. a mezőgazdasági termékeket és árakat védő vámpolitikai rendszabályok bevezetését; 7. a mezőgazdaságot és agrártársadalmat sújtó különböző visszaélések felszámolását; 8. a mezőgazdasági szakoktatás, szaksajtó és ismeretterjesztés kiszélesítését és a mezőgazdasági érdekképviseleti rendszer bevezetését.

Irányításával indult meg országszerte a gazdakörök szerveződése. Számuk az 1900-as évek elején félezerre, tagjaik száma félmillióra emelkedett, később az egész országot behálózták, Erdéllyel bezárólag.

Károlyi nevéhez fűződik az 1886-ban alapított Pestmegyei Hitelszövetkezet is, amely köré csoportosultak a Pest vármegyei falusi hitelszövetkezetek. A rákövetkező évben már megkezdték a községi fiókok szervezését. Számuk évről évre szaporodott: 1894-ben már 80 hitelszövetkezet működött az ország legnagyobb megyéjében, Pest vármegyében. Működési szabályzataikat a Schulze-Delitzsch-féle és a Raiffeisen elvei alapján működő külföldi és hazai szövetkezetek szabályzataira építve dolgozták ki. 1891 végén indult meg a hitelszövetkezeti mozgalom Pest megyén túli tájakra való kiterjesztése, s a mozgalom ettől kezdve egyre inkább országossá terebélyesedett. Két évvel később, 1894-ben, a Pestmegyei Hitelszövetkezet a Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézete nevet vette fel.

Az országszerte erősödő, megyénként szervezkedő mozgalomnak Károlyi állt az élén, s ő volt az elnöke a Hazai Szövetkezeti Központi Hitelintézetnek is, amely az 1898: XXII t. c. alapján alakult Országos Központi Hitelszövetkezetté 460 tagszövetkezettel.

1898. január 23-án létrehozta a Hangyaszövetkezetet, mint a Magyar Gazdaszövetség Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezeti Központját. Ez a központ fogott hozzá, Károlyi hatalmas és hatékony szellemi és anyagi támogatásával, az első vidéki szövetkezetek és boltjaik megszervezéséhez. Ez a szövetkezeti forma, lassan megerősödve, messze túlélte alapítóját, és a két világháború közötti Magyarországon már az egész országot behálózó szövetkezeti mozgalommá szélesedett, s működésük csak az 1945 utáni államosítások idején szűnt meg. Ez az európai szinten is úttörő intézmény sikerrel valósította meg a termelő, értékesítő és fogyasztói szervezetek gazdasági modelljét.

Míg a hitelszövetkezetek a falusi lakosságot sújtó uzsorakamatokat, addig a fogyasztási szövetkezetek a falusi uzsoraárakat lettek hivatva letörni, ami jórészt sikerrel is járt. Az első világháború kitörésekor a Hangyának már 1276 fiókszövetkezete volt 200 000 taggal.

Károlyi mind a hitel-, mind a fogyasztási szövetkezetek szervezése terén különös gondot fordított az erdélyrészi, s különösen a székelyföldi szövetkezeti mozgalomra, amelynek következtében a szövetkezetek nagy hatással voltak a partiumi és erdélyrészi gazdaságok és az összefogás fejlődésére.

ujforum_55.qxp 8/24/2006 4:10 PM Page 5

A Szent István Társulat elnökeként és közéleti tevékenységének köszönhetően, s különösen a mezőgazdák szervezkedése és a szövetkezeti ügy érdekében végzett munkásságáért már 1882-ben belső titkos tanácsosi méltóságot nyert, 1900-ban pedig megkapta az aranygyapjas rendet. Halála után a Mezőgazdasági Múzeum előtt szobrot emeltek emlékének. Ma több köztéri szobor hirdeti emlékét. Eszméit irodalmi téren is terjesztette. A szövetkezeti eszme, a mezőgazdasági politika érdekében a *Nemzetgazdasági Szemlé*ben és különösen a *Magyar Gazdák Szemlé*jében megjelent tanulmányain kívül a következő önálló munkái jelentek meg: *Terménykivitelünk s a vízi utak* (Bp., 1881); *Néhány szó a magyar munkáskérdésről* (Bp., 1895); *Szervezkedés és szövetkezés* (Bp., 1899); *A telepítés kérdéséhez* (Bp., 1900).

Irodalomjegyzék:

Kovalovszky Miklós – Solt Andor: *Gróf Károlyi Sándor élete és alkotásai.* Bp., 1942.
Közgazdasági Enciklopédia. Bp., Atheaneum Kiadó, 1929.